

Doktori (PhD) értekezés tézisei

A serdülőkori mentalizáció komplex vizsgálata

Szél Erzsébet

Témavezető: Dr. Szabó Éva Zsuzsanna

DEBRECENI EGYETEM

Humán Tudományok Doktori Iskola

Debrecen, 2023

Tartalomjegyzék

A serdülőkori mentalizáció komplex vizsgálata.....	2
Az értekezés célkitűzése.....	1
Az alkalmazott módszerek	4
Az értekezés tudományos eredményei	6
A mentalizálás demográfiai jellegzetességei	6
A mentalizáció építő kövei: a reziliens fejlődés vizsgálata	6
A mentalizációs profil	8
A mentalizáció mediáló hatásainak vizsgálata a rezilienciára	9
A mentalizáció moderáló hatásának vizsgálata.....	10
Felhasznált irodalom	13
Publikációs lista.....	15

Az értekezés célkitűzése

Értekezésemben preventív szemléletű kutatást valósítottam meg, melynek célja a mentalizáció reziliens fejlődést szolgáló összefüggéseinek feltárása volt. Kiemelt figyelmet kap a mentalizáció kapcsolata a demográfiai változókkal, keresztmetszeti elrendezésben (Poznyak és mtsai., 2019). A kutatás háttérében az a feltételezés áll, miszerint a sikeres mentalizációt befolyásoló faktorok azonosításával kialakítható egy „mentalizációs profil”, így lehetővé válik a mentalizáció értelmezése a pszichés jóllét és a reziliencia kontextusában.

A mentalizáció és a reziliens fejlődés vizsgálatának első lépésének Hagelquist (2018) modelljének tesztelését határoztam meg. Kutatási kérdésem, hogy magyarországi, egészséges serdülők körében is igazolható-e a sikeres mentalizáció kapcsolata a fizikai és kapcsolati biztonság, a szabályozó készségek és az erőforrások között.

A vizsgálat második lépése a mentalizációs profil kialakítása. Kutatásomban arra keresem a választ, hogy a mentalizáció minősége milyen kapcsolatban áll az társas támogatás és kapcsolati bizalom mértékével, a szabályozó folyamatokkal, valamint az erőforrásokkal. A mentalizációs profil létrehozása során a mintázat-orientált kutatási megközelítést alkalmazom, ami újdonságot jelent a terület vizsgálatában.

A vizsgálat harmadik lépéseként fel kívánom tárni a mentalizáció mediáló és moderáló szerepét, és arra keresem a választ, hogy a reziliens fejlődés során a mentalizáció mely dimenziói közvetítik az érzelemszabályozás, az indulatkezelés, az észlelt társas támogatás, valamint a kommunikációba vetett (episztemikus) bizalom protektív vagy veszélyeztetető hatásmechanizmusait.

A mentalizáció komplex vizsgálatába bevontam *A mentalizáció multidimenzionális kérdőívét*, és az *Episztemikus bizalom, bizalmatlanság, hiszékenység* kérdőíveket. Mindkét kérdőív új fejlesztésű mérőeszköz, magyarországi validálását a disszertáció megírásakor végeztük, ezért a vizsgálati eredmények során kiemelten elemzem a két kérdőív belső struktúrájának érvényességét.

A mentalizáció összefüggéseinek megértése érdekében az alábbi hipotézisek vizsgálatát végeztem el:

1. kutatási kérdés: serdülőkori mentalizáció demográfiai jellemzőinek feltárása

H1: A mentalizálás színvonala eltér a nemek és az életkor tekintetében

- a) Elvárásom szerint a mentalizálás színvonala a serdülők korosztályában alacsonyabb a fiatal felnőtt korosztályéhoz képest (Choudhury és mtsai., 2006; Fonagy & Luyten, 2009).
- b) Feltételezem, hogy mentalizálás színvonala eltérő férfiak és nők, valamint fiúk és lányok esetében (Poznyak és mtsai., 2019).
- c) A két változó között kereszthatást feltételezek, azaz azt várom, hogy serdülőkorban a mentalizálás színvonala a fiúk/férfiak esetében lesz magasabb, míg fiatal felnőttkorban a lányok/nők érnek el magasabb pontszámot korosztályban (Bouchard és mtsai., 2008; Fonagy & Luyten, 2009).

2. kutatási kérdés: a mentalizálás összefüggése Hagelquist (2018) modelljében

H2: a sikeres mentalizálás pozitív irányú összefüggést mutat a fizikai és kapcsolati biztonságot jelentő észlelt társas támogatás és az episztemikus bizalom mutatóival. Feltételezem, hogy a családtól, a barátoktól és a jelentős másoktól észlelt támogatás és a kommunikált tudásba vetett bizalom negatív irányú kapcsolatban áll a mentalizálás sérülésével (Fonagy és mtsai., 2014; Fonagy & Campbell, 2017).

H3: a sikeres mentalizálás pozitív irányú összefüggést mutat a szabályozó folyamatok, készségek mutatóival. Feltételezem, hogy az érzelem- és indulatszabályozás nehézségei pozitív irányú kapcsolatban állnak a mentalizálás sérülésével (Gori és mtsai., 2021; Taubner & Curth, 2013) a sikeres mentalizálás pozitív irányú összefüggést mutat az erőforrások mutatóival. Feltételezem, hogy az énhatékonyság, önértékelés, jövőorientáció negatív irányú kapcsolatban állnak a mentalizálás sérülésével (Gori és mtsai., 2021).

3. kutatási kérdés: mentalizációs profil kialakítása

H4: feltáró jellegű kutatási kérdésben feltételezem, hogy 14-18 éves, serdülő korosztályban kialakítható egy mentalizációs profil, aminek segítségével a személyiség szerveződés minőségére vonatkozó jellegzetességek tárthatók fel a kapcsolati mutatók, az erőforrások és a szabályozó folyamatok mentén

4. kutatási kérdés: a mentalizálás mediációs és moderáló hatásainak vizsgálata

H5: Feltételezem, hogy a mentalizálás közvetíti az észlelt társas támogatás, az episztemikus bizalom és bizalmatlanság és az érzelmszabályozási nehézségek hatásmechanizmusát a reziliencia irányába (Campbell és mtsai., 2021; Fonagy és mtsai., 2020).

H6: Feltételeztem, hogy a mentalizálás magas színvonala csökkenti a problémaviselkedésnek az önértékelésre és az énhatékonyságra gyakorolt negatív hatását (Campbell és mtsai., 2021; Fonagy és mtsai., 2020).

Az alkalmazott módszerek

Minta: Egy nagyobb volumenű keresztmetszeti kutatás keretében toboroztunk személyeket, három korosztályban: kis serdülők (11-13 évesek; $M = 154$, ebből 48% fiú) serdülők a (14-18 évesek; $M = 588$, ebből 41 % fiú) és fiatal felnőttek (19-30 évesek; $M = 723$, ebből 30% férfi).

Mérőeszközök: a vizsgálat önkitöltős kérdőívek bevonásával történt. A résztvevők a következő kérdőíveket töltötték ki: A *Mentalizáció multidimenzionális kérdőíve* (Gori és mtsai., 2021; magyarul: Szél és mtsai., 2023), *Episztemikus bizalom, bizalmatlanság és hiszékenység kérdőív* (Campbell és mtsai., 2021), *Multidimenzionális észlelt társas támogatás kérdőív* (magyarul: Papp-Zipernovszky és mtsai., 2017; Zimet és mtsai., 1990), *Serdülő Reziliencia kérdőív* (Askeland és mtsai., 2020; Hjemdal és mtsai., 2006; magyarul: Kóródi és mtsai., 2022) *Wong és Law érzelmi intelligencia skála* (Szabó és mtsai., 2011), *Gyermekviselkedési kérdőív* (Achenbach, 1999; magyarul: Rózsa és mtsai., 1999), *Torontói Alexitímia Skála* (Bagby, Parker, és mtsai., 1994; Bagby, Taylor, és mtsai., 1994; magyarul: Cserjési és mtsai., 2007), *Rosenberg Önértékelés Skála* (Rosenberg, 1965; magyarul: Sallay és mtsai., 2014), az *Általános énhatékonyság skála* (Kopp és mtsai., 1993) és a *Zimbardo-féle Rövidített Időperspektíva Kérdőív* (Orosz és mtsai., 2017).

Statisztikai elemzések: az adatfeldolgozás a JASP és Jamovi statisztikai programok használatával történt. A megjelenés alatt álló kérdőívek megbízhatóságának tesztelésére megerősítő faktoranalízist és belsőkonzisztencia-mutatókat számoltam. Az egyes változók közötti együttjárás vizsgálatára Pearson és Spearman korreláció elemzést alkalmaztam a változók normáloszlásának függvényében. A csoportok átlageredményeinek összehasonlítása független mintás próbával, egyváltozós, többváltozós és összetartozó mintás ANOVA eljárással történt. Az egyváltozós és többváltozós ANOVA post hoc elemzését Tukey-féle korrekcióval végeztem, az összetartozó mintás ANOVA során Holm-féle korrekciót alkalmaztam. A mentalizálás dimenziói mentén létrehozott csoportok kialakításához klaszterelemzést végeztem. Az érzelemszabályzás, az észlelt társas támogatás és az episztemikus bizalom, bizalmatlanság, hiszékenység kapcsolatát a rezilienciával mediációs eljárással vizsgáltam, azt feltételezve, hogy a mentalizáló kapacitás minősége közvetíti az társas támogatás hatásmechanizmusát. A mediációs és moderációs vizsgálat során a változók standardizált értékeit vettem figyelembe. A közvetett és közvetlen hatások vizsgálatakor a szignifikáns kapcsolatokat tekintettem jelentős hatásnak. A mentalizálás

demográfiai jellegzetességeinek feltárása a teljes minta bevonásával történt, ami lehetőséget adott a kis serdülők (11-13 évesek), a serdülők (14-18 évesek) és a fiatal felnőttek (19-30 évesek) eredményeinek összehasonlító elemzésére. A mentalizálás és a különböző változók összefüggéseinek vizsgálata a disszertáció fókuszával megegyezően csak a serdülők (14-18 éves) adatainak bevonásával történt.

Az értekezés tudományos eredményei

A mentalizálás demográfiai jellegzetességei

A demográfiai jellemzők feltárása *A mentalizáció multidimenzionális kérdőívének* (MMQ-H) skálái alapján történt. A mentalizálás és az életkor összefüggéseinek vizsgálata pozitív irányú, gyenge kapcsolatot jelez a sikeres mentalizálás skálái esetén, és negatív irányú, gyenge korrelációt a szegényes mentalizálás esetén. A mentalizálás fejlődéslélektani jellegzetességei közül jelen mintán igazolódott, hogy a mentalizálás képessége az életkor függvényében pozitív irányban változik. Az értékek áttekintése alapján azt a következtetést is levonhatjuk, hogy a korosztályi hatás erősebben érvényesül a sikeres mentalizálás skálái közül a reflektivitás és a kapcsolati összehangoltság esetén, míg a szegényes mentalizálást mérő skálák közül a kapcsolati diszkomfort mutat nagyobb különbségeket. A nemek különbségére vonatkozó feltételezés, miszerint a fiúk/férfiak és a lányok/ nők mentalizációs kapacitása minden korosztályban szignifikánsan különbözik, szintén igazolódott, azonban a két változó kereszthatása jelen mintán nem érvényesült, a lányok/nők minden korosztályban megőrizték mentalizációs előnyüket.

A mentalizáció építő kövei: a reziliens fejlődés vizsgálata

Kapcsolati biztonság és mentalizáció: A mentalizálás és az episztemikus bizalom kapcsolatát jelző eredmények alapján a sikeres mentalizálás skálái közül a reflektivitás közepes erősségű, pozitív irányú szignifikáns korrelációban áll az episztemikus bizalom alskálával, és csaknem közepes pozitív korrelációt mutat az episztemikus bizalmatlansággal és a hiszékenységgel, míg a kapcsolati összehangoltság skála az episztemikus bizalommal és hiszékenységgel. Az episztemikus bizalmatlanság és az episztemikus hiszékenység alskála a szegényes mentalizálás mindhárom dimenziójával közepes erősségű, pozitív irányú együttjárást jelez, míg az episztemikus bizalom a kapcsolati diszkomfort skálával mutat negatív irányú, csaknem közepes erősségű korrelációt. Az észlelt társas támogatást tekintve a várakozásoknak megfelelő irányú, de elhanyagolható, gyenge összefüggések igazolódtak mind az sikeres és a szegényes mentalizálás dimenzióinak esetében is.

Érzelem- és indulatszabályozás kapcsolata a mentalizációval: Az érzelemszabályozás minőségének mérésekor a Gyermekviselkedés kérdőív szorongás, depresszió skáláját, az érzelmi intelligencia kérdőívet és a Torontói Alexitímia skálát vettem figyelembe. A legalább közepes erősségű korrelációkat elemezve elmondható, hogy a reflektivitás skála pozitív

irányú kapcsolatban áll a szorongás, depresszió mértékével, az érzelmek azonosításának nehézségével és a pragmatikus gondolkodással. Az érintett érzelmszabályozási nehézségek esetén közös a jövővel, jelennel vagy múlttal kapcsolatos gondolatok keltette érzelmi megnyilvánulások elárasztó jellege, amit jellemzően fenntart és fokoz a folyamatos önmonitorozás. Az énerő esetén negatív irányú kapcsolat igazolódott a szorongás, depresszió és az érzelmek azonosítása skálák esetén, míg pozitív korrelációban áll az érzelmek hasznosítása és irányítása skálákkal. Az eredmények közepes erősségű, pozitív irányú összefüggést jeleznek a kapcsolati összehangoltság és a mások érzelmeinek értékelése között. A szegényes mentalizálást jelző alsókálák esetén pozitív irányú, közepes erősségű kapcsolat látható a szorongás, depresszió, az érzelmek azonosításának és kifejezésének nehézségével is. A korrelációs vizsgálat eredménye alátámasztotta azt a feltételezést, hogy a magasabb színvonalú mentalizálás az érzelmi-hangulati nehézségek csökkenésével jár, a szegényes mentalizálás pedig az érzelmszabályozás nehézségét jelezheti.

Az indulatszabályozás színvonalához az Gyermekviselkedés kérdőív deviáns viselkedés és agresszivitás skálájának értékeit, valamint a Barratt Impulzivitás skála pontszámait vettem figyelembe. A legalább közepes erősségű korrelációkat elemezve negatív irányú kapcsolat igazolódott a reflektivitás és az énerő skáláival. A szegényes mentalizálást jelző skálák közül a kapcsolati diszkomfort és az érzelmi diszkontrol esetén találtam a várakozásaimnak megfelelő irányú kapcsolatot az agresszív viselkedéssel, valamint a viselkedéses impulzivitással és nyugtalansággal. A Gyermekviselkedés kérdőív figyelmi problémák alsókálája a kognitív szabályozottság, összpontosítás képességének érettségét jelzi, a hipotézisnek megfelelő irányú, közepes erősségű korrelációban áll az énerővel, a bizalmatlansággal és az érzelmi diszkontrol skálával. A Gyermekviselkedés kérdőív a szomatikus panaszok alsókálája a pszichés problémák elaborációs nehézségeire, a teleologikus mód jelenlétére utalhatnak, közepes erősségű, pozitív irányú kapcsolat igazolódott a szegényes mentalizálás mindhárom dimenziójával.

Erőforrások és mentalizáció: A legalább közepes erősségű korrelációk alapján az önértékelés pozitív irányú kapcsolatban áll az énerővel, és negatív irányú kapcsolatban a kapcsolati diszkomfort, a bizalmatlanság és az érzelmi diszkontrol skálákkal. Az énhatékonyág esetén a mentalizálás skálái közül csak az énerővel látható pozitív erősségű kapcsolat. Az időperspektíva dimenziói közül a negatív múlt pozitív irányban korrelál a reflektivitással és a szegényes mentalizálás mindhárom skálájával. Az érzelmi diszkontrol skála esetén a hedonista jelen perspektívával is hasonló együttjárás látható.

A rezilienciát tekintve figyelemre méltó az énerő pozitív irányú, közepes erősségű kapcsolata a szociális kompetenciával, a magabiztossággal és a célorientációval, és a társas támogatás negatív irányú, hasonló erősségű korrelációja a kapcsolati diszkomforttal.

A korrelációs vizsgálat eredménye alátámasztotta feltételezésem, miszerint a fejlettebb mentalizációs képességek az önértékelés, az énhatékonyság, a reziliencia magasabb színvonalával járnak együtt, és meghatározó az időperspektíva szempontjából is.

A mentalizációs profil

A profil kialakításához a klaszterelemzés módszerét választottam a Multidimenzionális mentalizáció kérdőív alszálláinak bevonásával. A klaszterelemzést megelőzően főkomponens-analízist végeztem, hogy meggyőződjem a hat változó látens dimenziókba csoportosíthatóságáról. A klaszterelemzés alapján három csoport különült el, a csoportokat a mentalizálás jellege alapján jól mentalizáló, hipermentalizáló és szegényesen mentalizáló csoportnak neveztem el. A csoport elnevezésben a mentalizálás sajátos módja kapott hangsúlyt, hiszen a vizsgálat egészséges, nem klinikai mintán történt, így a csoportok közötti különbségek a mentalizálás eltéréseinek normálvariánsának tekinthetők.

Mentalizációs profil és a kapcsolati biztonság: A jól mentalizáló csoportot alapvetően a kommunikátorba vetett bizalom jellemzi, ugyanakkor közepes mértékű bizalmatlanság és hiszékenység is jelen van, ami feltehetően adaptív jellemző. A hipermentalizáló csoport az epiztemikus bizalmatlanság területén ért el magasabb értékeket, emellett közepes mértékű a másik két skála pontszáma. A szegényesen mentalizáló klaszter tagjai ugyanakkor alacsony értéket értek el mindhárom skálán, a legalacsonyabb pontszám az epiztemikus hiszékenység esetén látható, ami fokozott bizalmatlanságra utalhat.

Mentalizációs profil az érzelemszabályozás és indulatkezelés tükrében: A jól mentalizáló csoport átlagos szorongásról számol be, a hipermentalizálók esetében azonban hangsúlyos a szorongás értéke, míg a szegényesen mentalizálók elhanyagolható mértékű szorongást jeleztek. Az érzelmi intelligenciát mérő skálákon is látványos különbségek tapasztalhatók. Az érzelmek értékelési és hasznosítása a jól mentalizáló csoportban a legmagasabb szintű, szegényesen mentalizáló csoportban a mások érzelmeinek értékelése a leggyengébb, míg a hipermentalizálók számára az érzelmek irányítása okoz nehézséget. Fontos jellemző, hogy az érzelmek a szegényesen mentalizálók számára a legirányíthatóbbak. Az érzelemszabályozás másik területéről, az alexitím jellemzők felől közelítve azt láthatjuk, hogy az érzelmek azonosításának és kifejezésének területén a legnagyobb nehézségről a hipermentalizáló csoport számolt be, míg a legkisebb nehézséget a szegényesen mentalizáló

csoport jelez. A csökkent de még működő mentalizációs képesség tehát együtt járhat az érzelmek kifejezési nehézségével, de a nehézségre való rálátás frusztrációt is kialakíthat. A szegényesen mentalizáló csoport számára az érzelmek kifejezése is gondot okoz, a csökkent reflektivitás miatt azonban ezt nem érzékelik nehézségnek. Az indulatkezelési nehézségek tekintetében mindhárom csoport a vágóértékek alatti indulatkezelési nehézségeket mutat, azonban a hipermentalizáló csoport jelzi a legmagasabb pontszámokat a figyelmi problémák és az agresszió tekintetében. Az impulzivitás tekintetében a csoportok közel azonos színvonallal jellemezhetők. A jól mentalizáló csoportot a viselkedéses impulzivitás, a szegényesen mentalizáló csoportot pedig a kognitív impulzivitás jellemzi leginkább.

Mentalizációs profil és az erőforrások: A mentalizációs csoportok és a reziliencia jellemzőinek vizsgálata alapján elmondható, hogy a jól mentalizáló csoport a reziliencia minden dimenziója mentén magasabb értékeket ért el a másik két csoportnál, a legalacsonyabb értékek azonban következetesen a hipermentalizáló csoport esetében láthatók. Az eredmények szerint tehát hipermentalizálás kisebb rezilienciával jár, mint a szegényesen mentalizálás. A mentalizálás színvonala alapján kialakított klaszterekre jellemző, hogy az önértékelés a szegényesen mentalizáló csoportban a legmagasabb, és a hipermentalizáló csoportban a legalacsonyabb. Az énhatékonyság vizsgálata a legmagasabb értéket a jól mentalizálók csoportjában mutatja, őket követik a szegényesen mentalizálók, végül a hipermentalizáló csoport. Az időperspektíva esetén a hipermentalizáló csoport tagjai magasabb pontszámot értek el a negatív múlt és a fatalista jelen orientáció esetén, a jól mentalizálókra pozitív múlt és a jövőorientáció jellemző, a két csoport hasonló értékeket ért el a hedonista jelen időperspektíva esetén. A szegényesen mentalizáló csoport mind az öt dimenzió mentén alacsonyabb pontszámot ért el a többi csoporthoz képest.

A mentalizáció mediáló hatásainak vizsgálata a rezilienciára

A reziliencia összpontszámára az érzelmek hasznosítása és az érzelmek irányítása esetén érvényesül az énerő mediációs hatása a sikeres mentalizálást jelző skálák közül. A szegényesen mentalizálás skálái esetén a saját érzelmek értékelését a kapcsolati diszkomfort negatív irányban, míg az érzelmek hasznosítását pozitív irányban befolyásolja. A mások érzelmeinek értékelésének közvetett hatása az érzelmi diszkontrol skála esetén érvényesül. Az érzelmek irányítását a bizalmatlanság pozitív, az érzelmi diszkontrol negatív irányban befolyásolja.

A reziliencia és az észlelt társas támogatás kapcsolatát vizsgálva: a mentalizálás skálái közül egyedül az énerő esetén mutatható ki szignifikáns közvetett hatás, ami a család felől

érkező, észlelt társas támogatás hatását mediálja. A reziliencia az episztemikus bizalom, bizalmatlanság és hiszékenység kapcsolatát tekintve elmondható, hogy a sikeres mentalizálás skálái közül a reflektivitás és az énerő az episztemikus bizalom és a hiszékenység hatását mediálja, az énerő ezen túl az episztemikus bizalmatlanság hatását is szignifikánsan befolyásolja. A szegényes mentalizálás alszkálái közül a bizalmatlanság közvetíti az episztemikus bizalmatlanság és hiszékenység hatását, míg ez utóbbi esetén az érzelmi diszkontrol skála is mediáló hatással bír. Az eredmények alapján a mentalizációt vizsgáló hat alskála közül öt rendelkezik mediáló hatással, ami az érzelemszabályozás, az észlelt társas támogatás vagy a kommunikációba vetett bizalom hatásmechanizmusát közvetíti. Az énerő az a skála, ami mindhárom tényezővel kapcsolatban áll. Az érzelemszabályozás hatásmechanizmusát jellemzően a szegényes mentalizálást mérő skálák mediálják, az episztemikus bizalom esetén a sikeres mentalizálás skálái, míg az episztemikus bizalmatlanság és hiszékenység hatását a sikeres, és a szegényes mentalizálás dimenziói közvetítik.

A mentalizáció moderáló hatásának vizsgálata

A mentalizáció prevenció hatásainak vizsgálatában feltételeztem, hogy a mentalizálás magas színvonala csökkenti az érzelem- és indulatszabályozás nehézségeinek az önértékelésre és az énhatékonyságra gyakorolt negatív hatását. A vizsgálatban prediktor változónak tekintettem a szabályozó folyamatok gyengeségét jelző impulzivitás (BIS) és alexitím (TAS) skálákat, a kimeneti változók az általános önértékelés (RSES) és az énhatékonyság (GSES) skálák. A mentalizálás dimenzióinak moderáló hatásvizsgálata során standardizált skálaértékekkel számoltam. Az elvégzett lineáris regresszió alapján az érzelmek azonosításának nehézsége és az énerő 30,5 százalékban magyarázta az önértékelés változatosságát, a két változó interakcióját is figyelembe vevő modell azonban nem változtatott szignifikánsan a magyarázó erő. Az eredmények alapján az érzelmek azonosításának nehézsége és az énerő hasonló mértékű de ellentétes irányú kapcsolatban áll az önértékeléssel, azaz, a két változó együttesen kevésbé magyarázza az önértékelés mértékét. Vizsgálatom szerint a magas énerővel rendelkező egyének az érzelmek azonosításának jelentősebb nehézsége esetén is magasabb önértékeléssel rendelkeznek, következésképpen ebben a csoportban az érzelmek azonosításának nehézsége kevésbé befolyásolja az önértékelés mértékét. Az alacsony énerő kompenzáló hatása kisebb mértékű, a közepes énerővel rendelkezőknél erőteljesebben érvényesül az érzelmek azonosításának nehézségeinek negatív hatása az önértékelésre.

Az önértékelés mértékét befolyásoló hatások vizsgálatnak következő lépéseként a szegényes mentalizálás skáláinak moderáló hatását elemeztem az érzelmek azonosításának nehézsége és az önértékelés viszonylatában. Az elvégzett lineáris regresszió alapján a érzelmek kifejezésének nehézsége és a szegényes mentalizálás összesített skálája 25 százalékban magyarázta az önértékelés változatosságát, a két változó interakcióját is figyelembe vevő modell szignifikánsan változtatott a magyarázó erő nagyságán. Hasonló nagyságrendű magyarázóerőt találtam a kapcsolati diszkomfort skála esetén, ami az érzelmek azonosításának nehézségével együtt szintén 25 százalékban magyarázta az önértékelés változatosságát, míg a két változó interakcióját is figyelembe vevő modell szintén szignifikánsan változtatott a magyarázó erő nagyságán. Az eredmények alapján a kapcsolati diszkomfort mértéke felerősíti az érzelemszabályzás nehézségének önértékelésre gyakorolt negatív hatását. Azoknak a fiataloknak az önértékelése, akik interperszonális kapcsolataikban könnyen frusztrálódnak, és így magas kapcsolati diszkomfortól számolnak be, jobban ki van téve az érzelmek azonosításának nehézségéből fakadó hatásoknak. Az érzelemszabályzás nehézségei kevésbé befolyásolják az önértékelés színvonalát a fiatalok azon csoportjában, akik ritkábban élnek meg félreértettséget, megbántottságot, tehát alacsony kapcsolati diszkomfortól számolnak be.

Az önértékelés mértékét befolyásoló hatások vizsgálatának harmadik lépéseként a szegényes mentalizálás skáláinak moderáló hatását elemeztem az érzelmek kifejezésének nehézsége és az önértékelés viszonylatában. A moderációs modellek részletes elemzése alapján elmondható, hogy az érzelmkifejezés nehézségének az önértékelésre gyakorolt negatív hatását fokozza a szegényes mentalizálás összesített skála és az egyes dimenziók külön-külön is, azaz a szegényes mentalizálás dimenzióinak moderáló hatása igazolódott az érzelmkifejezés nehézsége és az önértékelés kapcsolatának viszonylatában.

Moderációs vizsgálatom másik iránya az énhatékonyság változatosságának magyarázatára irányult. Eredményeim szerint az énhatékonyság közepes erősségű, negatív irányú kapcsolatban áll a kognitív impulzivitással, és hasonló erősségű, pozitív irányú kapcsolatban a reflektivitással és az énerővel. A korrelációs vizsgálat alapján felállított moderációs modellemben a kognitív impulzivitás negatív hatását csökkenti a reflektivitás és az énerő. Az elvégzett lineáris regresszió alapján a kognitív impulzivitás, a reflektivitás és az énerő együttesen 46 százalékban magyarázta az énhatékonyság változatosságát, a három változó interakcióját is figyelembe vevő modell szignifikánsan változtatott a magyarázó erő nagyságán. Az eredmények alapján az énhatékonyság változatosságát az énerő és a kognitív

impulzivitás magyarázza szignifikánsan, azaz gondolkodás fegyelmezetlenségének énhatékonyságot csökkentő hatása mellett az énerő növeli az énhatékonyság érzését. Az interakciók elemzése rámutat arra, hogy a reflektivitás és az énerő együttesen növeli az énhatékonyságot, és csökkentik a kognitív impulzivitás negatív hatását, azaz a két dimenzió moderáló hatása igazolódott.

Felhasznált irodalom

- Achenbach, T. M. (1999). The Child Behavior Checklist and related instruments. In *The use of psychological testing for treatment planning and outcomes assessment, 2nd ed* (o. 429–466). Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Askeland, K., Hysung, M., Sivertsen, B., & Breivik, K. (2020). Factor Structure and Psychometric Properties of the Resilience Scale for Adolescents (READ). *Assessment, 27*(7). <https://doi.org/10.1177/1073191119832659>
- Bagby, R. M., Parker, J. D., & Taylor, G. J. (1994). The twenty-item Toronto Alexithymia Scale—I. Item selection and cross-validation of the factor structure. *Journal of psychosomatic research, 38*(1), 23–32. [https://doi.org/10.1016/0022-3999\(94\)90005-1](https://doi.org/10.1016/0022-3999(94)90005-1)
- Bagby, R. M., Taylor, G. J., & Parker, J. D. (1994). The twenty-item Toronto Alexithymia Scale—II. Convergent, discriminant, and concurrent validity. *Journal of psychosomatic research, 38*(1), 33–40. [https://doi.org/10.1016/0022-3999\(94\)90005-1](https://doi.org/10.1016/0022-3999(94)90005-1)
- Bouchard, M.-A., Target, M., Lecours, S., Fonagy, P., Tremblay, L.-M., Schachter, A., & Stein, H. (2008). Mentalization in adult attachment narratives: Reflective functioning, mental states, and affect elaboration compared. *Psychoanalytic Psychology, 25*(1), 47–66. <https://doi.org/10.1037/0736-9735.25.1.47>
- Campbell, C., Tanzer, M., Saunders, R., Booker, T., Allison, E., Li, E., O’Dowda, C., Luyten, P., & Fonagy, P. (2021). Development and validation of a self-report measure of epistemic trust. *PloS One, 16*(4), e0250264. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0250264>
- Choudhury, S., Blakemore, S.-J., & Charman, T. (2006). Social cognitive development during adolescence. *Social cognitive and affective neuroscience, 1*(3), 165–174. <https://doi.org/10.1093/scan/nsl024>
- Cserjési, R., Luminet, O., & Lénárd, L. (2007). A Torontói Alexitímia Skála (TAS-20) magyar változata: Megbízhatósága és faktorvaliditása egyetemista mintán. *Magyar Pszichológiai Szemle, 62*(3), 355–368. <https://doi.org/10.1556/MPSzle.62.2007.3.4>
- Fonagy, P., Allison, E., & Campbell, C. (2020). Mentalizáció, reziliencia és episztemikus bizalom. In A. Bateman & P. Fonagy, *A mentalizáció alap terápia kézikönyve* (o. 83–104). Oriold és társai.
- Fonagy, P., & Campbell, C. (2017). Mentalizing, attachment and epistemic trust: How psychotherapy can promote resilience. *Psychiatria Hungarica, 32*(3), 283–287.
- Fonagy, P., Lorenzini, N., Campbell, C., & Luyten, P. (2014). Why are we interested in attachments? In *The Routledge handbook of attachment: Theory* (o. 31–48). Routledge.
- Fonagy, P., & Luyten, P. (2009). A developmental, mentalization-based approach to the understanding and treatment of borderline personality disorder. *Development and psychopathology, 21*(4), 1355–1381. <https://doi.org/10.1017/S0954579409990198>
- Gori, A., Arcioni, A., Topino, E., Craparo, G., & Lauro Grotto, R. (2021). Development of a new measure for assessing mentalizing: The multidimensional mentalizing questionnaire (MMQ). *Journal of Personalized Medicine, 11*(4), 305–321. <https://doi.org/doi.org/10.3390/jpm11040305>
- Hagelquist, J. O. (2018). *The mentalization guidebook*. Routledge.
- Hjemdal, O., Friborg, O., Stiles, T., Martinussen, M., & Rosenvinge, J. (2006). A New Scale for Adolescent Resilience: Grasping the Central Protective Resources Behind Healthy Development. *Measurement and Evaluation in Counseling and Development, 39*, 84–96. <https://doi.org/10.1080/07481756.2006.11909791>

- Kopp, M. S., Schwarzer, R., & Jerusalem, M. (1993). Hungarian questionnaire in psychometric scales for cross-cultural self-efficacy research. *Zentrale Universitäts Druckerei der FU Berlin*.
- Kóródi, K., Szél, E., & Szabó, É. (2022). A Serdülő Reziliencia Kérdőív (READ) magyar nyelvű adaptációja. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 77(4), 486–505. <https://doi.org/10.1556/0016.2022.00036>
- Orosz, G., Dombi, E., Tóth-Király, I., & Roland-Lévy, C. (2017). The less is more: The 17-item Zimbardo time perspective inventory. *Current Psychology*, 36(1), 39–47. <https://doi.org/10.1007/s12144-015-9382-2>
- Papp-Zipernovszky, O., Kékesi, M. Z., & Jámbori, S. (2017). A Multidimenzionális Észlelt Társas Támogatás Kérdőív magyar nyelvű validálása. *Mentálhigiéné és Pszichoszomatika*, 18(3), 230–262. <https://doi.org/10.1556/0406.18.2017.011>
- Poznyak, E., Morosan, L., Perroud, N., Speranza, M., Badoud, D., & Debbané, M. (2019). Roles of age, gender and psychological difficulties in adolescent mentalizing. *Journal of Adolescence*, 74(1), 120–129. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2019.06.007>
- Rosenberg, M. (1965). Rosenberg self-esteem scale (RSE). *Acceptance and commitment therapy. Measures package*, 61(52), 18.
- Rózsa, S., Gádos, J., & Kó, N. (1999). A gyermekviselkedési kérdőív diagnosztikai megbízhatósága és a több információforráson alapuló jellemzések sajátosságai. *Psychiatria Hungarica*, 14(4), 375–392.
- Sallay, V., Martos, T., Földvári, M., Szabó, T., & Itzész, A. (2014). A Rosenberg Önértékelés Skála (RSES-H): Alternatív fordítás, strukturális invariancia és validitás= Hungarian version of the Rosenberg self-esteem scale (RSES-H): An alternative translation, structural invariance, and validity. *Mentálhigiéné és Pszichoszomatika*, 15(3), 259–275. <https://doi.org/10.1556/Mental.15.2014.3.7>
- Szabó A., Kun B., Urbán R., & Demetrovics Z. (2011). Kezdeti eredmények a Wong és Law Érzelmi Intelligencia Skála (WLEIS-HU) hazai alkalmazásával. *Mentálhigiéné és Pszichoszomatika*, 12(1), Article 1. <https://doi.org/10.1556/Mental.12.2011.1.1>
- Szél, E., Kóródi, K., Jámbori, S., & Gori, A. (2023). A mentalizáció multidimenzionális kérdőívének (MMQ) magyar nyelvű adaptációja serdülők és fiatal felnőttek körében. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 78(2), 221–249. <https://doi.org/10.1556/0016.2023.00029>
- Taubner, S., & Curth, C. (2013). Mentalization mediates the relation between early traumatic experiences and aggressive behavior in adolescence. *Psihologija*, 46(2), 177–192. <https://doi.org/10.2298/PSI1302177T>
- Zimet, G. D., Powell, S. S., Farley, G. K., Werkman, S., & Berkoff, K. A. (1990). Psychometric characteristics of the multidimensional scale of perceived social support. *Journal of personality assessment*, 55(3–4), 610–617. <https://doi.org/10.1080/00223891.1990.9674095>

Publikációs lista

**DEBRECENI
EGYETEM**

**DEBRECENI EGYETEM
EGYETEMI ÉS NEMZETI KÖNYVTÁR**
H-4002 Debrecen, Egyetem tér 1, Pf.: 400
Tel.: 52/410-443, e-mail: publikaciok@lib.unideb.hu

Nyilvántartási szám: DEENK/359/2023.PL
Tárgy: PhD Publikációs Lista

Jelölt: Szél Erzsébet
Doktori Iskola: Humán Tudományok Doktori Iskola
MTMT azonosító: 10069278

A PhD értekezés alapjául szolgáló közlemények

Magyar nyelvű könyvrészletek (2)

1. **Szél, E., Jámборi, S.:** A szándékos önszabályozás, a mentalizáció és az időperspektíva kapcsolata fiatal felnőttek esetében.
In: Új kutatások a neveléstudományokban 2021 : A neveléstudomány válaszai a jövő kihívásaira. Szerk.: Molnár Gyöngyvér, Tóth Edit, Szegedi Tudományegyetem, Neveléstudományi Intézet, Szeged, 101-116, 2022. ISBN: 9789633068960
2. **Szél, E.:** Élet-mese: a mentalizáció és az élményfeldolgozás kapcsolata mesékben.
In: Tabu a gyermekirodalomban / Varga Emőke; Turcsányi Enikő; Pusztai Virág, Budapest: Magyar Gyermekirodalmi Intézet Kft., Budapest, 111-120, 2021. ISBN: 9786158130530

Magyar nyelvű tudományos közlemények hazai folyóiratban (5)

3. **Szél, E., Szabó, É.:** A mentalizáció, a reziliencia és a problémaviselkedés kapcsolati beágyazottsága serdülőkorban: vizsgálatok a Reflektív Funkció Kérdőív (RFQ-H) magyar változatával.
Magy. Pszichol. Szle. 78 (1), 1-22, 2023. ISSN: 0025-0279.
DOI: <http://dx.doi.org/10.1556/0016.2022.00040>
4. **Szél, E., Kóródi, K., Gori, A., Jámборi, S., Szabó, É.:** A mentalizáció multidimenziális kérdőívének (MMQ) magyar nyelvű adaptációja serdülők és fiatal felnőttek körében.
Magy. Pszichol. Szle. 78 (2), 221-249, 2023. ISSN: 0025-0279.
DOI: <http://dx.doi.org/10.1556/0016.2023.00029>
5. **Kóródi, K., Szél, E., Szabó, É.:** A Serdülő Reziliencia Kérdőív (READ) magyar nyelvű adaptációja.
Magy. Pszichol. Szle. 77 (4), 483-505, 2022. ISSN: 0025-0279.
DOI: <http://dx.doi.org/10.1556/0016.2022.00036>
6. **Szél, E.:** Mentalizáció a gyászmunkában.
Imágó Budapest. 10 (2), 32-45, 2021. EISSN: 2062-5383.
7. **Szél, E., Szabó, É.:** A serdülőkori mentalizáció vizsgálata: A reflektív funkció kérdőív magyar változatának (RFQ-H) pszichometriai jellemzői.
Alk. Pszichol. 20 (3), 55-76, 2020. ISSN: 1419-872X.
DOI: <http://dx.doi.org/10.17627/ALKPSZICH.2020.3.55>

Idegen nyelvű tudományos közlemények külföldi folyóiratban (1)

8. Szabó, É., Kóródi, K., **Szél, E.**, Jagodics, B.: Facing the Inevitable: The Effects of Coronavirus Disease Pandemic and Online Teaching on Teachers' Self-Efficacy, Workload and Job Satisfaction.
Eur. J. Educ. Res. 11 (1), 151-162, 2022. ISSN: 2165-8714.
DOI: <http://dx.doi.org/10.12973/eu-jer.11.1.151>

További közlemények

Magyar nyelvű tudományos közlemények hazai folyóiratban (2)

9. **Szél, E.**: Határon innen és túl: pszichoterápiás szemlélet az iskolapszichológus munkájában.
Pszichoterápia. 28 (1), 12-19, 2019. ISSN: 1216-6170.
10. **Szél, E.**, Kocsor, A.: Szakmai beszámoló a komplex trauma-eredetű disszociáció: értelmezés, diagnosztizálás és kezelés című konferenciáról.
Mentálhigiéné és Pszichoszomatika. 19 (4), 389-394, 2018. ISSN: 1419-8126.
DOI: <http://dx.doi.org/10.1556/0406.19.2018.019>

Magyar nyelvű absztrakt kiadványok (3)

11. Flach, R., **Szél, E.**, Nagy, L., Fodor, R.: Az öngyilkosság-megelőzés perspektívái az iskola mikroszociológiai közegében, különös tekintettel a pedagógusok szerepére.
In: *Hogyan építsünk hidakat? Kérdések, kihívások, megoldások a pszichiátriában.* Absztrakt-kötet, Magyar Pszichiátriai Társaság, Budapest, 67, 2022.
12. **Szél, E.**, Szabó, É.: A mentalizáció színvonala az észlelt szülői bánásmód, a kötődési stílus és az önértékelés tükrében.
In: *Út a reziliens jövő felé : A Magyar Pszichológiai Társaság XXIX. Országos Tudományos Nagygyűlése : kivonat-kötet.* Szerk.: Sass Judit, Magyar Pszichológiai Társaság, Budapest, 86-87, 2021. ISBN: 9786158024198
13. Kóródi, K., **Szél, E.**: A Serdülő Reziliencia Skála (READ-H) fiatal felnőtt mintán való alkalmazása.
In: *XXI. Országos Neveléstudományi Konferencia: A neveléstudomány válaszai a jövő kihívásaira : Absztrakt-kötet.* Szerk.: Molnár Gyöngyvér, Tóth Edit, MTA Pedagogia Tudományos Bizottsága : SZTE Neveléstudományi Intézet, Szeged, 122, 2021. ISBN: 9789633068335

**DEBRECENI
EGYETEM**

**DEBRECENI EGYETEM
EGYETEMI ÉS NEMZETI KÖNYVTÁR**

H-4002 Debrecen, Egyetem tér 1, Pf.: 400
Tel.: 52/410-443, e-mail: publikaciok@lib.unideb.hu

Idegen nyelvű absztrakt kiadványok (1)

14. **Szél, E.:** Future Orientation, Mentalization and Percieved Social Support among Young Adults.

In: XIV. Nemzetközi nyíregyházi doktorandusz és posztdoktori konferencia : Absztraktkötet.

Szerk.: Rusinné Fedor Anita, Tóth Dalma, Zakor-Broda Rita, Debreceni Egyetem

Egészségügyi Kar, Nyíregyháza, 84, 2022. ISBN: 9789634904755

A DEENK a Jelölt által az IDEa Tudóstérbe feltöltött adatok bibliográfiai és tudományometriai ellenőrzését a tudományos adatbázisok és a Journal Citation Reports Impact Factor lista alapján elvégezte.

Debrecen, 2023.07.24.

